

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Inleiding: Sportgeschiedenis: is dat nou echt belangrijk?

Horn, Nico van

Citation

Horn, N. van. (2008). Inleiding: Sportgeschiedenis: is dat nou echt belangrijk? *Leidschrift : Brood En Spelen. Sport Als Kracht In De Samenleving*, 23(December), 7-12. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72645>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72645>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Inleiding

Sportgeschiedenis: is dat nou echt belangrijk?

Nico van Horn

Drie miljoen gulden kostten de Olympische Spelen van Amsterdam in 1928. Omgerekend zou dat nu ruim 43 miljoen gulden zijn, of bijna twintig miljoen euro. De Olympische Spelen van Beijing dit jaar kostten officieel minimaal dertig miljard euro. De Nederlandse overheid betaalde in 1928 vrijwel niets en stond niet garant, voor nog geen dubbeltje. Dat was in China het afgelopen jaar anders.

Na een zomer waarin niemand aan sport kon ontkomen door de Tour de France, Wimbledon, de Olympische Spelen en het Europees Kampioenschap voetbal, is de aandacht voor sport, actief of passief, niet meer weg te denken. Gedurende een relatief rustige periode duiken dan berichten op over doping tijdens wedstrijden, om- en afkoopsommen, ontslag van trainers, transfersommen en bestraffing van hooligans. Sporters schuiven met het grootste gemak aan in praatprogramma's, ze figureren in commercials en vullen de roddelkolommen: het zijn Bekende Nederlanders geworden. Ook in het straatbeeld heeft sport een prominente plaats gekregen: poloshirts (ooit zelf eens polo gezien, laat staan gespeeld?), rugbyshirts, zeiljacks, wintersportkleding en overall gymmen. Positief is trouwens wel dat we langzamerhand van de witte tennissokken onder correcte pakken af zijn.

Die correcte pakken zagen we wel tijdens de bankencrisis, toen werd gesproken over het al dan niet blijven sponsoren van Feyenoord door Fortis, van de marathon van Amsterdam door ING en van het tennis in Rotterdam door ABN-AMRO. Op televisie, wanneer er niet directe uitzendingen van wedstrijden zijn op de reguliere zenders of de speciale sportzenders, zijn er voorbeschouwingen, nabeschouwingen en interviews. Steeds meer vrije tijd gaat zitten in actieve sportbeoefening of passief meedoen, in de vorm van tv-kijken en de kinderen naar de sportvelden brengen. We hebben een aparte staatssecretaris voor sport en de voorzitter van NOC*NSF vult vanzelfsprekend onze breedbeeldschermen, dag in, dag uit. Hoe heeft het allemaal zo ver kunnen komen? Dat zou een onderwerp van studie kunnen zijn.

We lopen in Nederland wat dit betreft nog wat achter bij andere landen. De Verenigde Staten, Engeland en Duitsland kennen intussen volwaardige afstudeerrichtingen in sportgeschiedenis. Daar zijn instituten verbonden aan talrijke instellingen van hoger onderwijs die een stroom aan doorwrochte boeken afleveren. Ook Vlaanderen ging ons voor.

Door de prima artikelen in deze editie van Leidschrift kunt u volledig op de hoogte zijn van nieuwe onderzoeken en nieuwe stromingen binnen een relatief jonge tak van de geschiedwetenschap, de sportgeschiedenis. Om die ontwikkelingen te beschrijven en te analyseren is in de laatste jaren ook deze tak van geschiedbeoefening in Nederland opgekomen. Op de Vrije Universiteit is vijf jaar geleden een bijzondere leerstoel voor sportgeschiedenis ingesteld, met steun van NOC*NSF. Sinds medio jaren negentig bestaat de Stichting de Sportwereld die de studie van sportgeschiedenis bevordert. Deze Stichting heeft een sportbibliografie uitgebracht, een handleiding voor het beheren van historische sportarchieven en geeft ook een eigen blad uit. Steeds meer archieven van sportverenigingen verhuizen naar officiële archiefbewaarplaatsen. Sportmusea worden opgericht, zoals een kaatsmuseum, schaatsmuseum, musea over voetbal, cricket en autosport. De boekwinkels verkopen boeken over de geschiedenis van sport, in de vorm van geleerde overzichten, biografieën, clubboeken en andere publicaties. We zijn op de goede weg, maar nog lang niet daar waar andere takken van geschiedschrijving al zijn.

Het gaat bij de serieuze onderzoekers van sport en sportgeschiedenis niet om de uitslag van een wedstrijd tussen ADO Den Haag en Sparta, maar om de achtergronden. Wie zijn die sporters (en toeschouwers!), waarom kiezen ze een bepaalde sport, wanneer sporten ze, hoe zit het met trainingen, voeding, steun, financiën, loopbaan en het beruchte zwarte gat, na afloop van het actieve sportleven? Waarom wordt iemand, met verstand en rede gezegend, nog scheidsrechter? Kortom, wanneer is sport als belangrijke menselijke activiteit 'salonfähig' geworden? Zijn er historische ontwikkelingen aan te wijzen? Was sport vroeger ook belangrijk? Voor deze bundel reisde H.W. Pleket terug naar de Griekse Oudheid. Hij onderzoekt al jaren de positie die de Olympische Spelen en de sporters in het antieke Griekenland bekleedden. Ook in Rome stonden sporters in aanzien, maar meer als brengers van vermaak. De positie die de Griekse atleten innamen was een andere dan bij de Romeinen, en bij de herleving van de Olympische Spelen in 1896 is teruggегrepen op het (veronderstelde) Griekse verleden, niet het Romeinse. Dat baron de Coubertin in 1896 een scheef beeld van de sportpraktijken in Griekenland had, laat Pleket tussen de regels door zien.

Sportbeoefening in de huidige zin des woords kwam op vanaf het midden van de negentiende eeuw. Ook Nederland ging vanaf het midden van de negentiende eeuw in clubverband sporten. Verschillende invloeden in Nederland zijn daarbij aan te wijzen. Wij hadden hier de traditie van sporten die door de adel of door het leger werden beoefend: jacht, paardrijden, zeilen en schermen. Vanuit Duitsland waaide het turnen over, en wat later de gymnastiek. Vanuit Engeland overspoelden tal van Engelse sporten het continent, zoals voetbal, rugby, roeien en vele, vele andere. De voorlaatste input was de Amerikaanse: zeker na de Tweede Wereldoorlog zijn de Amerikanen uiterst inventief geweest met het uitvinden en exporteren van nieuwe sporten: basketbal, surfen en snowboarden. Vechtsporten uit Azië zijn nu met een indrukwekkende opmars bezig

Sommige sporten kwamen via de bovenklasse de maatschappij binnen, zoals bijvoorbeeld voetbal. In een artikel over de Engelse sportbeleving legt Matthew Taylor de nadruk op het verschil in sportbeleving door verschillende klassen in de maatschappij, het begrip ‘amateur’ en ‘gentleman’. Mag je met je sport geld verdienen of juist niet? Die vraag lijkt tegenwoordig niet meer gesteld te hoeven worden, de vraag is veeleer: hoevéél schuift het?

Wat kunnen wij als Nederlander tegenover de buitenlandse sportinvloeden stellen? Golf is volgens een flink aantal golfhistorici in Nederland uitgevonden. Schaatsen, natuurlijk, daar zijn wij als Nederlander goed in. Al in het begin van de negentiende eeuw waren er in Friesland aparte en drukbezochte schaatswedstrijden voor vrouwen. Nederland stelde zijn naam en faam als schaatsnatie zeker door het leveren van de eerste wereldkampioen schaatsen, Jaap Eden. Korfbal is een puur Nederlandse uitvinding, alleen is het belang daarvan internationaal gezien niet erg groot geworden. Maar Nederland was ook goed in andere sporten: de Fries Pieter Breuker schrijft over kaatsen in Nederland, en in engere betekenis in Friesland. Kaatsen werd in vroegere tijden door heel West- en Noord-Nederland gespeeld, met kleine regionale verschillen. Internationaal werden en worden vormen van kaatsen beoefend in Ierland, Baskenland en andere streken, vaak aan de randen. In dit verband is het interessant om te weten waarom een regionaal zeer actief beoefende sport het internationaal niet heeft gehaald. Geen wereldkampioenschap, geen Olympische Spelen voor de Friese kaatsers. Kaatsen heeft in Friesland de status van erkende sport wel. Dat heeft alles te maken met de nadruk op de eigen Friese identiteit.

Vergelijk het eens met de populariteit van de voetballers van Heerenveen. Echte Heerenveenhaters bestaan er volgens mij niet.

Een ander fenomeen beschrijft Neal Garnham in zijn artikel over sport in Ierland, en dan vooral in het noorden. Hoewel het gehele Ierse eiland, net als Nederland, door het Engelse sportvirus werd aangetast, wisten in het zuiden van Ierland de oude ‘Gaelic sports’ stand te houden zoals hurling en Gaelic football. In de bittere strijd van Ierland om onafhankelijkheid en de voortdurende strijd over Ulster konden de Ieren tijdens hun sportbeoefening emoties kwijt. In Noord-Ierland kwam de nadruk meer te liggen op de traditionele Engelse sporten. Sport is in Ierland en Noord-Ierland gemengd met politiek en geloof.

‘De politiek’ bemoeide zich voortdurend met sport. In het Engeland van de veertiende eeuw vaardigden de vorsten met regelmaat decreten uit tegen de vroege vormen van voetbal, waarbij hele dorpen tegen elkaar streden, in de letterlijke betekenis van het woord. Het beschavingsoffensief van de negentiende eeuw bracht reglementering met zich mee.¹ Het was gedaan met de ruwe vormen van primitief voetbal, met de overmatige consumptie van alcohol en het ‘speel-maar-raak’. Er moesten spelregels komen. Hoe kan het immers dat een Nederlands voetbalelftal tegen een Argentijns elftal speelt, met dezelfde spelregels? Dat is zelfs noodzaak om tot mondiale sport uit te groeien. Maar dit was niet altijd het geval in de negentiende eeuw. Nederland kende bijvoorbeeld een eigen vorm van hockey, en ging pas in de jaren twintig van de twintigste eeuw over tot de internationaal erkende regels. Die beslissing was, gezien de resultaten van de laatste twintig, dertig jaar, een verstandige.

Het beschavingsoffensief sloeg soms door, gemengd met een beroep op geestelijke, godsdienstige en morele waarden. Sportverdwazing, onvrouwelijk gedrag, luidruchtige supporters, het waren woorden die in de Tweede Kamer weerklonken in 1925. Toen immers diende de verantwoordelijke minister een wetsontwerp in om de Spelen van 1928 in Amsterdam financieel te steunen. Het wetsontwerp haalde het niet! Het Nederlands Olympisch Comité moest een beroep doen op het bedrijfsleven,

---

¹ De socioloog Norbert Elias introduceerde de term ‘beschavingsoffensief’. De gegoede burgerij trachtte zich enerzijds op te trekken aan de elite, terwijl de lagere klassen door regels en voorschriften in de pas moesten gaan lopen. Norbert Elias, *Über den Prozess der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*, Vol.I Wandlungen des Verhaltens in den weltlichen Oberschichten des Abendlandes (Basel 1939).

sponsors, particulieren en andere bijdragen. De Spelen kwamen er, en werden een succes. Ondanks dat in 1925 de Tweede Kamer een voorstel om financiële steun voor de Olympische Spelen afwees, betekende dit wel dat de politiek sport als iets bijzonders was gaan beschouwen. Tal van prominenten bezochten de Spelen in Amsterdam. Lokaal investeerden gemeentes veel in zwembaden, voetbalterreinen en andere faciliteiten.

Van andere aard was de actieve aandacht, invloed en bemoeizucht voor sport in totalitair geregeerde landen, zoals Duitsland en Japan. Wolfram Manzenreiter laat dit zien in een artikel over sportbeoefening in Japan vanaf de openlegging in de negentiende eeuw tot de Tweede Wereldoorlog. Bestond er in Duitsland al een *Körperkultur*, in Japan bestond een sportieve traditie vanuit de samoerai en het leger. Het leger wilde sport inzetten voor Japan als natie, als begrip. Sport dus niet meer als ontspanning, maar als middel voor een hoger doel, het welzijn en aanzien van de Japanse natie.

Een even autoritair regime was het communistische Sovjetbewind. René Does doet daar in een mooi overzicht verslag van. Het bijzondere is dat de Sovjet-Unie het autoritaire regime heeft afgeschud, ook in de sport. Bovendien is het interessant om te zien hoe de sport in het nieuwe Gorbatsjov- en Poetin-Rusland zijn prominente plaats heeft gehouden, nu minder gesteund door doping dan door kapitaal. Rijk geworden Russen kopen nu hele voetbalclubs op, of huren trainers uit het buitenland in.

Sport is diep doorgedrongen in onze maatschappij. Sportgeschiedenis kent raakvlakken met sociologie, economie, politiek, internationale betrekkingen, vrouwenstudies en zelfs de derdewereldproblematiek. Is sport nu het nieuwe tijdverdrijf geworden, zoals godsdienst dat voor velen vroeger was? Socioloog Ruud Stokvis doet verslag van een onderzoek naar de substitutie van godsdienst met sport. Desmond Morris legde in 1981 in *The soccer tribe* uit dat het bijwonen van een voetbalwedstrijd in beleving gelijkstaat met het bijwonen van een mis, met voorgangers, rituele gezangen, gebaren en gebruiken, die wereldwijd worden nagevolgd en overall hetzelfde zijn.² Morris beschreef, Stokvis gaat nog een fiks aantal stappen verder en verklaart, analyseert en legt uit.

Daarnaast is er nog heel veel onontgonnen terrein: de veranderende positie van vrouwen, ook in de sport. Waarom rugbyen Nederlanders niet veel en waarom is polo hier niet van de grond gekomen? Hoe zit het met

---

² Desmond Morris, *The soccer tribe* (Londen 1981).

sport in de koloniën en de daarop volgende staten? Is er een verschil in sportbeleving tussen Nederlandse, Engelse en Franse koloniën? Kun je, zoals in de communistische regimes vóór de val van de Muur gebeurde, jonge sporters selecteren op fysieke eigenschappen?

Om dichter bij huis te blijven: waar blijft het overzicht van de geschiedenis van de sport in Leiden? Hoe is roeien geworden tot een typische studentensport? Zijn de verschillen in aanhang tussen de supporters van de Rotterdamse clubs Sparta en Feyenoord en Xerxes te verklaren? Was er altijd al verschil in status tussen de leden van een gymnastiekclub en die van een hockeyvereniging? Wanneer is tennis in Nederland van elitesport tot volkssport geworden?

Er is werk aan de winkel voor historici, en sportgeschiedenis biedt een zeer ruime keuze. Veel boeken en artikelen over sportgeschiedenis worden nu nog door journalisten geschreven, met alle voors en tegens. Zolang de geschiedenis van sport niet serieus genoeg wordt genomen, blijven we daarmee zitten. Het is tijd voor historici om zich en masse op dit onderzoeksterrein te storten. Met dit mooie nummer van *Leidschrift* in handen kunt u niet meer zeggen, dat u er niets van wist. Sportgeschiedenis is echt belangrijk.